

Лісова казка

Михайло Стельмах

За народними мотивами

У зеленому Поліссі,
Біля самого узлісся,
Жив та був собі лісник —
Дуже славний чоловік.

Він любив свій край співучий,
Він ростив під самі тучі
Берест, сосну і дуби
Й вчив діток збирать гриби.

А зимою, в дні холодні,
Підгодовував голодних
Лосів, кізок, і зайців,
І синичок, і щиглів.

Тож тому і звір, і птаство —
Лісове усе багатство,
Що жило в лісах з добром,
Мало дружбу з лісником.

В лісника була дружина
Й гарна лялечка Марина,
Був і півень — шпори мав,
Їв за трьох, за трьох горлав.

А угледить він шуліку,
То як гримне: "Ку-ку-ріку!" —
Так шуліка геть звідсіль
Утікав за кілька миль.

Боронив наш півень квочок,
Їх синів і їхніх дочок,
І за це пташиний рід
Шанував його як слід.

Був і качур, звався Основа,
Цей удався вивчати мови,
Й на всіх мовах він усмак
Говорив: "Так-так! Так-так!"

Був також баран Рахуба,
Не баран, а добра шуба.
Він на бійку завжди біг,
Там чогось лишив свій ріг.

Другий ріг беріг Рахуба,
Ще й повчав усіх крізь зуби:
"Головне на голові —
Роги гнуті і киві".

Був і Мурчик — губка ласа —
Цей любив сальце і м'ясо,
Та й сметану уживав —
Гарний смак наш Мурчик мав.

Та зате у хаті й хижі
Не було й одної миші.
Мурчик дружбу мав з Рябком,
А як спав, то спав клубком.

А Рябко завжди надворі —
Довгі ночі у дозорі,
Спать Рябкові не з руки,
Бо не сплять вночі вовки.

Вже не раз вони із бору
Добиралися до двору,
Щоб вчавити щось собі
На вечерю чи обід.

А найбільш із них старався
І згинцем і плазом крався
До телят і до овець
Лютий вовк, що звався Хапець.

Він залазив у кошари,

Він вдирався у отари
І з-під носа вівчарів
Ніс поживу до борів.

Ніс її своїй вовчиці,
Рудобровій молодиці,
В лісі клав м'ясце на пенъ —
Паював його весь день.

Цей Хапець точив вже зуби
Й на безпечного Рахубу,
Що надіявся на ріг
І щодня на випас біг.

Він любив траву з росою,
І чи долом, чи горою
Відбивався від овець.
Тут його й засік Хапець.

Причаївся біля дуба,
Довго звір чекав Рахубу,
Дочекався, ззаду впав!
А Рахуба закричав.

Вовк ошкірив жовті зуби:
"Пізно вже горлать, Рахубо!
Щоб не втрапить в зуби нам,
Думать треба й баранам".

Кинув ношу Вовк на спину
І щосили з нею двинув
Прямо, прямо, прямо в ліс,
Та негадано спинивсь,
Бо Рябко вчепився в ніс.

Має біль тяжку вовчисько,
Кров йому юшить із писка.
Застогнав, завив Хапець,
Це, здається, вже й кінець...

Що ж робить, прийшла розплата

За телята, за ягнята,
За злодійство, за розбій —
Вік минув у цьому мій.

Скинув звір з спини Рахубу,
А той рогом в бік вовчугу.
"Я зломлю і другий ріг,
Щоб напасник трупом ліг".

Лапи вовк підводить вгору:
"Я і так загину скоро,
Змилостивтесь, не чавіть,
Бо останню чую мить.

Дайте, любі, хоч годину —
Я провідаю дружину,
Потім ляжу десь на пні —
От і буде по мені".

Та вмирать не думав злодій,
Переляк його проходив,
Вовк сплітав словесну сіть,
Щоб Рябка розжалобить.

А Рябко наш був добрячий:
"Так повзи у ліс, ледащо,
Та згадаєш ще розбій —
Вік коротким стане твій".

Стогне вовк, повзе із лугу,
Та не кається злодюга:
"Ще прийде мій хитрий час —
Доберуся я до вас.

Моя помста буде повна —
Полетить з вас шерсть і вовна".
Злиться, стогне, крекче звір
І плазком вповзає в бір.

* * *

А в цей час Рябко Рахубі
Причесав зім'яту шубу,
Сльози витер, обійняв
І сказав ласкаво: "Гав!

Ти ж, мій друже, бережися,
Бо Полісся є Полісся,
І який із того толк,
Як тебе задушить вовк?

В тебе є дрібні ягнята,
Що так люблять свого тата,
Ти задумайсь хоч на мить,
Як діткам без тата жить?"

З цеї мови у Рахуби
Аж засіпалися губи:
Страх як він любив діток,
Сам водив їх в дитсадок.

Та була й морока з ними,
З непослухами такими,
Це ж нікому не секрет —
Заманулось їм в балет,

Бо гарненькі мали ніжки,
Танцювали щось там трішки.
"Ну й танцюйте карапет
І не пніться у балет.

Хто ж балет ягнячий бачив?" —
А ягнята як заплачуть:
"Нам казав про нього лис
Й нас запрошував у ліс".

Був би вам балет у лиса,—
Тільки б ніжки zostалися.
Бач, як хитро курохват
Підкотився до ягнят.

А в ягнят мізки ягнячі —

За танцюльками аж плачуть,
Їм би тільки скік та плиг,
І не квапляться до книг.

Це згадав баран і каже:
"Ще є в нас личина вража,
Вкорочу йому я дні,
Як пособиш ти мені".

А в цю пору до них з двору
Двиготять через обору,
Не жаліючи чобіт,
Качур, півень, сірий кіт.

Придвигтіли пораділі:
"Славно вовка ви побили!
От історія яка!" —
Й півень вдарив гопака.

Муркнув кіт, прорік одначе:
"Що ж на це нам скаже качур?"
Довго думав мудрий птах
І сказав: "Так-так! Так-так!"

Як гуртом будем триматись,
То здолаєм різну напасть,
Про це пишеться й в книжках.
Таки-так! Таки-так!"

Кіт аж м'явкнув: "Отакої!
Качур має бочку лою!
Йому доля дала хист,
А мені не хист, а хвіст".

Розсмішила всіх ця мова,
Уклонився всім Основа,
Та й пішли вони вп'ятьох
Рвати лялечці горох.

Бо малесенька Марина —
Брівки чорні, очі сині —

Хоч і ходить вже на двох,
Та не знає, де горох.

* * *

В цю годину вовчі ноги
Ледь добрались до барлоги,
Та не лізе в лігво вовк,
Бо який із цього толк?

Не приніс вовчиці м'яса,
А вона до нього ласа,
Ще, дивись, штовхне як слід,
Що прогавив їх обід.

Сумно ліг вовк на гілляки
І заскімлив неборака,
Бо ж болів і ніс, і бік —
Ледве кості доволік.

От аби його вовчиця,
Хитрувата чарівниця,
Без гарикання і зла
Хоч би кістку принесла,

Ще й зеленкою змастила
Вовчий хвіст і вовче тіло
Та й сказала б, як колись:
"Любий вовчик, пригорнись".

Та не та тепер вовчиха —
Доріка ведмедем з лиха;
"В нього те, у нього се,
В нього лис гусей пасе,

Їсть він м'ясо кожний ранок,
Їсть пахучий мед з дуплянок,
Їсть і рибу із ставків,
Бо досяг ведмідь чинів..."

Хоч ти й заздрісна у мене,

Все ж приходь, жона, до мене.

* * *

Та спокійно спить вовчиця
На перині у світлиці,
Сниться кендюх їй, балик
І старий роздертий бик,

І гусята, і телята,
І півники, й поросята,
І запасець свіжини —
У вовків і вовчі сни.

От прокинулась вовчиця,
Треба чимсь би поживиться,
Хоч би щось прийшло зі снів,
Хоч би півник залетів.

Та порожньо так в оселі,
Що хоч пір'я їж в постелі,
Бо який закон вовків?
Що хапнув, те все й поїв.

І тому іноді густо,
А іноді зовсім пусто,
Хоч тоді на місяць вий,
Тільки з того толк який?

Враз почувся стогін зверху.
Певне, це баран безверхий
Доживає вік на пні,
З чого б це почать мені?

В барана смачна печінка,
Варта шани й селезінка,
А найкраще — це шашлик,
Вовк її до нього звик.

Тільки де дістать вугілля,
Браги й пива на похмілля,

Щоб дурманився дурман?
Бо у неї муж гурман!

І, радіючи, вовчиця
Закружляла по світлиці,
У люстерко блим і зир,
Та й з нори шугнула в двір.

І відразу остовпіла.
Світку любий, світку милий,
В неї згинув чоловік —
Ліг, як м'ясо на шашлик.

Ось тобі і сподіванки
На шашлик, й на забаганки,
І на різний там дурман —
Умирає вовк від ран.

"Чоловіче мій, дружино,
Та невже мене покинеш?"
"Не покину", — схлипнув вовк,
"Хто ж тебе отак притовк?"

"Притовкли, дружино любя.
Пес Рябко й баран Рахуба.
Барана до тебе ніс,
А Рябко вчепився в ніс.

Здивувалася вовчиця,
Рудоброва молодиця:
"Світ такого не видав,
Щоб вовка баран здолав".

"Та він був із псом напару.
Але їм ще буде кара.
Ти щось, жінко, їсти дай, —
Так охляв, що не питай".

"Чоловіче мій, дружино,
Нема в хаті ні шерстини.
До ведмедя я мотнусь —

Чимсь у нього розживусь".

Вовка всього покривило:
"Не ходи ти до бурмила,
Нам з тобою не з ноги
Знов залазити в борги.

М'яко вміє він послати,
Гарно буде частувати,
А вже потім за процент
Пограбує нас ущент".

"Ти безклепкий, чоловіче,
Ти добра собі не зичиш.
От повір мені — не здря
Я мотнусь до владаря,

Ще з високого порога
Упаду ведмедю в ноги,
Далі річ піде така:
Як позбавитись Рябка".

Це сказала — і в світлицю:
Треба ж взутись в ногавиці,
Шубку кинуть на плече,
Хоч надворі і пече.

Десь з годину господиня
Ворушила все у скрині,
І зітхнула: муж-нероб
Не старавсь на гардероб.

Далі мордочку умила,
Два рум'янці начепила,
Вії, брови підвела
Й до ведмедя помела.

От уже і хату видно,
Де ведмідь живе самотно.
Ще з вікна владар лісів
Гостю бажану уздрів.

"Бач, як чеше позичати
Щось на з'їжу чи на шати.
Видко, добре вже пече, —
Сам собі ведмідь рече. —

Що ж, прихось, зустріну гоже,
Почастую всім, чим зможу,
А процент злуплю такий,
Що кум-вовк продасть і кий".

Та й метнувся в закапелки
По ножі і по виделки,
Далі витягнув м'ясця
І налив у жбан пивця.

Як ввійшла вовчиця в хату,
Стала плакати й ридати.
Владареві на поділ
Сльози й туш течуть навпіл.

"Хто тебе зобидив, любко?
Я із ним розправляюсь хутко,
Ворог твій — це ворог мій, —
І ведмідь вовчиці з вій

Витирати став вологу. —
Так хто ворог наш, небого?
От сідай за стіл мерщій —
Говори, та їж, та пий.

Я ж зготую зараз каву".
І привітницю лукаву
Як одну з найкращих дам
Він веде до столу сам.

Сам присунув їй м'ясива,
Сам налив їй кварту пива,
Сам приніс із льоху сік
І свіжісінький щільник.

Вмів ведмідь із себе вдати

Не когось, а демократа.
Та щоночі, скільки сил,
Грабував бурмило бджіл.

Хоч ведмідь ніби запросто
Пригощає милу гостю,
А у книжечці своїй
Пише він рахунок їй

Біля м'яса, біля сала.
Все вовчиця розказала,
Як брехала на Рябка,
Не жаліла язика.

На брехню своєї гості
Проревів ведмідь у злості:
"Я Рябкові й барану
Оголошую війну!"

* * *

Обтрусило небо зорі
Й народило день прозорий,
Річка гупнула веслом,
Встало сонце за селом.

Встала й лялечка Марина —
Чорні брівки, очі сині —
Гарно вмиласть, одяглась,
За ворота подалась.

"Ти куди зібралась, дочко?" —
Вийшла мама із садочка.
"Я до сонця хочу йти".
"То ще трішки підрости.

Бо до сонця йти далеко,
От ходімо до лелеки —
Бачиш, він стоїть з дітьми,
Підійдем до нього й ми.

Він давно вже обіцяє,
Що нам братика придбає.
А родині лісника
Конче треба хлопчака".

Та й пішли мамуся й доня
До лелеки в оболоню —
Хай він гарного синка
Дасть родині лісника.

Саме в цю спокійну пору
Обережно до обори
Підійшов із лісу лис,
Він в зубах бумагу ніс.

Не якусь — на п'ять печаток,
Бо в ведмедя був порядок:
Як серйозне щось почать,
У папір тисни печать.

От так диво, що у звіра
У зубах не м'ясо й пір'я,
Це ж з яких, подумать, пір
Споживає лис папір?

Притулившись до обори,
Лис вклонився всім у дворі,
Далі витяг з рота лист
І розкрив свій вчений хист.

"Всім джентльменам і всім ледям
З канцелярії ведмедя
Я приніс універсал.
Справедливий гнів і шал

Вкарбував тут наш правитель,
Благодійник і навчитель.
Він Рябкові й барану
Оголошує війну!

Завтра вранці о четвертій

Хтось зустрінеться зі смертю,
Як указ і лист велить,
Проти вас стоїть ведмідь,

Вовк окривджений, побитий,
І кабан, і лис Микита —
Це мене давно так звать.
Прощайте, час у путь.

О, забув сказати ще слово:
Бій призначено в діброві,
Де колише дуб віки,
Де в дзвіночки б'ють струмки.

Тяжко буде біля дуба
І Рябкові, і Рахубі.
Чи у вас знайдеться рать?" —
Умирать, так всім вмирать.

Знає хитрий лис Микита,
Як дрібноту укусити.
Хто ж прийде на бій із них?
Вже нема таких дурних.

Він на півня глянув ласо:
"Качур — теж солодке м'ясо".
І зітхнув підступний лис,
Та й з бумагою у ліс.

У оборі стало тихо:
Кожен чув — надходить лихо.
Що ж робити? І яка
Буде тактика Рябка?

Чи тримати оборону?
Чи ударить всім загоном?
Як ударить, як почать,
Щоб злякати ведмежу рать?

Зажурився наш Рахуба —
Продірявлять завтра шубу.

Шаль себе і жаль малят,
Бач, який вовцюга кат.

Та що буде, те і буде —
До останку битись буду.
Як вже гинуть, то в бою.
Вовка ж рогом підкую.

З півнем Мурчик сів і плаче,
А його втішає качур:
"Як гуде, гримить гроза,
То поганий друг сльоза.

Хоч у нас сили й маленькі,
Всі у бій підем раненько,
Нападем на розбишак.
Так-так-так! Так-так-так!"

Хто за це, а хто супроти?
"Я за це!" — ожив наш котик.
Півень гребенем тріпнув:
"Я без вас ніде не був".

Відлягло Рябку від серця,
Не злякались друзі герцю.
Думай, мисли день і ніч,
Як важку зустріти січ.

Саме в цю нелегку пору
Нагодивсь лісник із бору.
А за ним ішов слідом
Красень лось. Він з лісником

Вже давно приятелює,
Навіть інколи ночує
Біля стогу чи стіжка
На подвір'ї лісника.

Ось тоді на вищий рівень
Забиравсь поважно півень —
Звірю він сідав на риг

І пишавсь, як тільки міг,

Ще й прибріхував: "Ми з лосем
Біля зрубу трави косим,
Вже сінця вгребли стіжок —
Лось від мене ні на крок..."

Як пройшов лісник подвір'я,
То побачив: птицю й звіра
Облягла тяжка печаль.
Хто ж лихий заніс нам жаль?

Чи не вдерся хтось із лісу?
Бо Полісся — це Полісся.
І вже руки лісника
Гладять нашого Рябка.

"Ти чого сумуєш, друже?
Чи втомивсь, чи занедужав?
Чи прочумався Хапець
І удерся до овець?"

Розказав усе толково
Наш невтомник лісникові
Й зажурився собі ураз:
"Невелика сила в нас".

Посміхнувся лісник добряче:
"Все це так. Чому ж, одначе,
Славних друзів ти забув?
Я про них слівця не чув.

От чого ніхто і досі
Не побіг із вас до лося?
І до кізок, до зайців,
До синичок, до щиглів?

Кажуть, силу ломить сила,
Тож берись мерщій за діло.
Воювать, так воювать —
Дружно бити вовчу рать!..."

Ранній ранок, тіні сірі,
Скоро, скоро вже чотири.
Войовнича в лісі рать
Жде наказу воювать.

Всі зібрались біля дуба,
Всі паюють вже Рахубу,
Бо в жилавого Рябка
Якість м'яса не така.

"Шерсть в Рахуби дуже гарна,
Не змісіть її намарно, —
Попередив всіх кабан, —
З шерсті я зроблю жупан,

Ще й свині я помаленьку
Витчу кофту і сукенку.
Наведе свиня ажур
І полізе до баюр".

"Шерсть згодилась би й лисиці!"
"Не лисиці, а вовчиці!" —
Так гарикнув люто вовк,
Що відразу лис замовк.

Лиш ведмідь годинник слуха —
Приладнав його до вуха:
Як ударить перший дзвін,
То останнім стане він

Для Рябка і для Рахуби.
От і дзвін ударив любо,
Та здригнувся ведмідь чогось.
В лісі трапилося щось!

Тупіт, гук, лементування,
Спів страшний, страшне гарчання
Лось поблизу вже кричить:
"Де ведмідь! А де ведмідь?"

Хтось злетів над деревами:

"Він під нами! Він під нами!"
Кулемет озвавсь: "Так-так!
Бийте, бийте розбишак!"

"Хай ведмідь іде на м'ясо!"
"З кабана ж будуть ковбаси!"
"Так-так-так! Так-так-так!"
З переляку вовк заляк.

"Військо йде на нас велике —
Скільки зброї, скільки крику!
Не витримує земля". —
Та й гайнув з лісів в поля.

А ведмідь махнув на дуба.
З переляку нову шубу
На гілляках розідрав,
Ще й годинник з вуха впав.

Хто ж йому оплатить втрати?
Нащо біг він воювати?..
Це б провчить вовчицю слід,
Бо зведуть жінки ведмежий рід.

Де ж подітись кабанові?
Є торішній лист в діброві.
От забравсь кабан у лист —
Тільки з листу видно хвіст, —

І тремтить, щоб на ковбаси
Не пішли його запаси.
В нього ж сала пудів з п'ять —
Нащо дурню воювать?!

А хитрючий лис Микита
Так й не знає, що робити,
То заліз у бурелом,
Вкривши голову хвостом.

Лису теж тепер не з медом.
Нащо він зв'язавсь з ведмедем?..

Щоб не стратити свій вік,
Перейти б на другий бік?!

А на галяву до дуба
Вже ідуть Рябко, Рахуба,
Мурчик, півень, качур теж.
"За ведмедем, нівню, стеж!"

"Та шукайте курохвата,
Щоб не ціливсь на ягнята,
Щоб костями ворог ліг,
Я вгачу у нього ріг!"

У цей час комар носатий,
Що уміє тільки ссати,
Кабана шпигнув у хвіст,
Ворухнувся хвіст і лист.

Зміркував наш кіт, що в листі
Сірі миші завелися,
Та й схопив у зуби хвіст,
А кабан у крик, у виск,

Бо здалося бідоласі,
Що піде він на ковбаси.
Та й гайнув кабан у ліс,
Осипає з сала лист.

З переляку Мурчик любий
Опинивсь за мить на дубі.
Як злякається ведмідь, —
По гілляках вниз летить

Та на лиса обірвався.
Лис подумав, що впіймався,
Завищав, що він не він,
Що прийшов він на поклін

В славний табір перемоги.
Так ведмідь його за ногу —
Й за собою поволік:

"Вкорочу тобі я вік..."

А друзяки наші щирі
Посміялися у міру
Та й гарненько, любо, миром
Подались до лісника...
От історія яка!